

Гүлхан Нұрадин¹, Гулнур Исабекова², Назым Дүйсенова³

¹*М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің доцент, ф.ғ.к.,
e-mail: gnuradin@mail.ru*

²*М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің оқытушысы, PhD,
e-mail: gulnur_taraz@mail.ru*

³*М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің аға оқытушысы
(Тараз қ., Қазақстан)
e-mail: nasym67@mail.ru*

КӨПМӘДЕНИЕТТІ БІЛІМ БЕРУ ИДЕОЛОГИЯЛЫҚ ТӘСІЛ РЕТІНДЕ: САЯСИ-ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ТАЛДАУ

Аңдатпа. Мақалада Канададағы «Канадалық мәдени мозаика» және Қазақстандағы «Қазақстан халқының бірлігі» атауына ие мемлекеттік саясаттың көпмәдениетті білім беру бағытындағы бүгінгі күнгі нәтижелеріне салыстырмалы талдау жасалды. Канада - солтүстік Америкадағы жер көлемі бойынша әлемде екінші орынды иеленетін, ағылшын және француз тілдері қатар жүретін, технологиялық және индустриялық дамыған, көпмәдениетті соған сәйкес көпұлтты парламенттік жүйесі бар конституциялық монархия. Қазақстан – Еуразия орталығындағы жер көлемі бойынша әлемде тоғызыншы орынды иеленетін қазақ және орыс тілдері қатар жүретін, технологиялық және индустриялық бағытта дамушы, көпмәдениетті сәйкесінше көпұлтты демократиялық, зайырлы, унитарлық, конституциялық республика. Канада мен Қазақстанның әлем сахнасындағы бүгінгі күнгі полиэтникалық келбеті ұқсас, алайда олардың саяси-философиялық құрылымы екі бөлек. Екі мемлекет те тарихи тағдырға көндіккен этникалық топтардың еш кедергісіз бақытты өмір сүруі және өз ұлтының ерекшеліктерін сақтап қалуы мен жетілдіруі үшін қолайлы жағдай жасауда. Олардың бұл әрекеттері идеологиялық тәсіл ретінде жұмыс істеп өзге мемлекеттерге үлгі болуда. Ұлттар ассимиляциясы табиғи тұрғыда орын алмаған жағдайда азшылықты құрайтын этникалық топтар мәдениетінің жоғалуы, расизмнің өршуі, сәйкесінше ұлттық бірегейлікті жоғалту процесі орын алатыны анық.

Түйін сөздер: *Қазақстан және Канада, «Канадалық мәдени мозаика», көпмәдениетті білім беру, идеологиялық тәсіл, саяси-философиялық талдау.*

Гулхан Нурадин, Гулнур Исабекова, Назым Дуйсенова
ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ИДЕОЛОГИЧЕСКИЙ
ПОДХОД: ПОЛИТИКО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация. В статье проведен сравнительный анализ результатов государственной политики в области поликультурного образования в Канаде и Казахстане в современных условиях. Канада – конституционная монархия, занимающая второе место в мире по площади земли в Северной Америке, с параллельным английским и французским языками, технологически и промышленно развитым, поликультурным и соответствующим многонациональным парламентским строем. Казахстан – поликультурная многонациональная демократическая, светская, унитарная, конституционная республика, развивающаяся технологически и индустриально, с параллельным казахским и русским языками, занимающая девятое место в мире по площади земли в центре Евразии. Канада и Казахстан на мировой сцене сегодня имеют схожий полиэтнический облик, однако их политико-философская структура разделена на две части. Оба государства создают благоприятные условия для беспрепятственного счастливого существования этнических групп, преданных исторической судьбе, сохранения и совершенствования особенностей своей нации. Такая политика служит идеологическим подходом и служит примером для других государств. Очевидно, что в случае, когда ассимиляция наций не происходит естественным образом, происходит утрата культуры этнических групп, составляющих меньшинство, обострение расизма и, соответственно, процесс утраты национальной идентичности.

Ключевые слова: *Казахстан и Канада, «Канадская культурная мозаика», поликультурное образование, идеологический подход, политико-философский анализ.*

Gulkhan Nuradin, Gulnur Bolatbekovna, Nazim Duisenova
MULTICULTURAL EDUCATION AS AN IDEOLOGICAL
APPROACH: POLITICAL AND PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Annotation. The article presents a comparative analysis of the results of the state policy in the field of multicultural education in Canada under the title «Canadian Cultural Mosaic» and «unity of the people of Kazakhstan» in Kazakhstan today. Canada is a constitutional monarchy that occupies the second largest land area in the world in North America, with parallel English and French languages, technologically and industrially developed, multicultural

---

and corresponding multinational parliamentary system. Kazakhstan is a multicultural multinational democratic, secular, unitary, constitutional republic, developing technologically and industrially, with parallel Kazakh and Russian languages, occupying the ninth place in the world by land area in the center of Eurasia. Canada and Kazakhstan on the world stage today have a similar multi-ethnic appearance, but their political and philosophical structure is divided into two parts. Both States create favorable conditions for the unhindered happy existence of ethnic groups devoted to their historical destiny, the preservation and improvement of the characteristics of their nation. These actions of theirs serve as an ideological approach and serve as an example for other States. It is obvious that in the case when the assimilation of nations does not occur naturally, there is a loss of the culture of ethnic groups that make up the minority, an aggravation of racism and, accordingly, the process of loss of national identity.

Keywords: *Kazakhstan and Canada, «Canadian Cultural mosaic», multicultural education, ideological approach, political and philosophical analysis.*

Кіріспе

Қазіргі уақытта «ұлт» ұғымы ғылымдан гөрі саяси сипатқа ие. «Ұлт» әлемдік саяси лексикада «мемлекет ұлттар» мағынасында пайдаланылады (БҰҰ – Біріккен Ұлттар ұйымы атауы осыдан шыққан). Көп жағдайда ұлттың қалыптасуы негізгі жасаушы факторы жоғары патриоттық сезімі болуы тиіс бір елдің аумағында өмір сүру біріктіруші параметр болып табылатын жаңа қауымның қалыптасуын қарастырады. Бірақ шындық басқа: әр адам өзін этнос-ұлт болып табылатын белгілі бір қауыммен сәйкестендіруге ұмтылады. Ұлт – мәңгі ескілік емес, белгілі бір әлеуметтік құрылым, «қоғамдық қатынастар жиынтығы». Осылайша «ұлт» ұғымы «этнос» ұғымына теңестірілмей, «тайпа», «этнос», «ұлт» ұғымдары иерархиясында жоғары деңгейде тұруы тиіс [1, 17-18]. Ғалым П.А. Сорокиннің бұл тұжырымы этникалық саясаттың қасаң қағидасына айналған жоқ, кереғар пікірлерде жеткілікті. Алайда бұл тұжырым көптеген этникалық қақтығыстар мен соның салдарынан орын алатын қоғамдық даму тежегіштеріне тосқауыл бола алады.

Әлемдегі 190-нан астам мемлекеттерде 250-ден астам ұлттар тіршілік етеді, оның 90-нан астамы Канадада тұрса, 130-дан астамы Қазақстанда. Канада Қазақстанға қарағанда технологиялық және индустриялық дамыған ел болғандықтан ондағы 90-нан астам ұлттар мен ұлыстардың бірігіп бейбітшілікте күн кешуі дүниежүзін өзіне қаратып, әлем халықтары алдында беделін еселеп отыр. Ел арасындағы «Канадалық мәдени мозаика»

деген атау оған дәлел бола алады. Қазақстандағы көпмәдениеттілік ахуалы 1995 жылы 1 наурызда құрылған «Қазақстан халқы ассамблеясымен» реттеледі. Әйтсе де Қазақстан мен Канаданың этникалық топтардың басын құрап оны мемлекеттің проблемасы емес, керісінше жетістігі ретінде паш етуі үңіле карауға тұрарлық. Барлық проблеманың шешімі не болмаса оның шиеленіс көзі сол проблеманы туғызып, не болмаса шиеленістіруге ықпал етіп отырған органың біліміне тікелей байланысты. Сол себепті алдымызда Қазақстан мен Канаданың көпмәдениетті білім беру процесіне және оның нәтижелеріне салыстырмалы талдау жасаудың теориялық міндеті тұр.

Зерттеу әдістері: Қазақстан мен Канададағы этникалық топтардың құрылымын саяси-философиялық құбылыс ретінде талдаудың негізгі статистикалық схемасы жасалды және әртүрлі әдіснамалық тәсілдер арақатынасы идеологиялық тәсіл ретінде нақтыланды. Салыстырмалы әдіс арқылы Қазақстан мен Канаданың көпмәдениеттілік ахуалын қалыптастырған тарихи дәлелдердің ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтау мүмкіндігі туды. Екі елдің көпмәдениетті білім беру процесі мен оның нәтижелері қалыптасқан мәдени-саяси жағдайдан оқшауланып зерттеуді талап еткендіктен әлеуметтік абстрактілі көзқарастарды екшелеуге мәдени-тарихи тәсіл қолданылды.

Негізгі бөлім

Канаданың Қазақстан, Қырғыз Республикасы және Тәжікстандағы Елшілігінің ресми мәліметі бойынша Қазақстан мен Канаданың дипломатиялық қатынастары 1992 жылдан бастап орныққан. Екі ел екіжақты қарым-қатынастардың 30 жылдығын 2022 жылғы 10 сәуірде атап өтеді. Қазақстан Канадада Қазақстанның Оттавадағы Елшілігімен ұсынылған. Канада Қазақстанда Нұр-Сұлтандағы Канаданың Қазақстандағы, Қырғыз Республикасындағы және Тәжікстандағы Елшілігімен ұсынылған [2]. Қазақстандықтар мен канадалықтардың ұқсастығы олардың полиэтникалық сипаты, яғни көптеген этникалық топтармен араласып өмір сүруі және оны кемшілік емес, керісінше жетістік ретінде әлемге паш етуі. Статистикаға сүйенсек 2021 жылдың 11 шілдесіндегі жағдай бойынша Қазақстанның халық саны 19 009 600 бірлікті құрайды [3], ал ағымдағы жылдың 24 тамызындағы жағдай бойынша Канаданың халық санының есептік көрсеткіші 38 141 666 бірлікті құрайды [4]. Көрсетілген көрсеткіштердің ішінде алуан түрлі этникалық топтар бар. Оның бірқатары басым этникалық топқа жатса, бірқатары азшылықты құрайды. Қазақстанда 2009 жылғы санақ бойынша жекелеген этностардың өзгерісі санақаралық кезең ішінде келесі деректермен

сипатталады. Қазақтар саны өткен санақпен салыстырғанда 26,0%-ға өсті және 10096,8 мың адамды құрады. Өзбектер саны 23,3%-ға өсіп, 457,0 мың адамды, ұйғырлар – 6,8%-ға өсіп, 224,7 мың адамды құрады. Орыстар саны 15,3%-ға азайып, 3793,8 мың адамды құрады, немістер – 49,5%-ға азайып, 178,4 мың адамды, украиндар – 39,1%-ға азайып, 333,0 мың адамды, татарлар – 18,0%-ға азайып, 204,2 мың адамды, басқа этностар – 4,8%-ға азайып, 721,7 мың адамды құрады. Ел халқының жалпы санындағы қазақтардың үлесі 63,1%-ды, орыстар – 23,7%-ды, өзбектер – 2,9%-ды, украиндар – 2,1%-ды, ұйғырлар – 1,4%-ды, татарлар – 1,3%-ды, немістер – 1,1%-ды және басқа этностар – 4,5%-ды құрады [5]. Үстіміздегі 2021 жылдың 1-қыркүйегінен 25-қазан аралығында халық санағы өтті, оның ресми нәтижелері әлі жарияланған жоқ. Биресми ақпаратқа сүйенсек, Қазақстан халқы 19,1 млн. астам, оның ішіндегі қазақтардың үлесі – 70,18 пайыз [6]. Санақ қорытындысы бойынша негізгі ұлт, яғни қазақ ұлтының пайыздық көрсеткішінің көтерілуі мемлекеттік этникалық саясаттың ұлттық сипатынан хабар береді.

Канадалықтардың 32,3%-ы өздерінің этникалық шығу тегін канадалықтар деп санайды. Басқа тіркелген негізгі топтар ағылшын (18,3%), шотланд (13,9%), француз (13,6%), ирланд (13,4%), неміс (9,6%) және қытай (5,1%) болды [4]. Екі елдегі басымдылыққа ие және азшылық этникалық топты құрайтындардың бірігу, қалыптасу процестері тікелей тарихи оқиғалармен байланысты [4]. Канаданың мемлекеттік саясаты Қазақстандық мемлекеттік саясатқа ұқсамайды. Қазақстан негізгі ұлт көрсеткіші есебінен демографиялық тұрғыдан жоғырылауды көздесе, Канада көпұлттылық есебінен демографиялық жоғары көрсеткішті көздейді. Екі тараптың да басты бағыты халық көптігі арқылы мемлекет қуаттылығын арттыру. Қазақстан мемлекеттік этникалық саясатының мұндай қадамы тарихи астарлармен тікелей байланысты. Этникалық саясат құбылыстары әртекті болғанымен қазақстандықтар мен канадалықтар өз елінің ең маңызды бөлігі ретінде көпмәдениеттілік аспектіні атайды. Халықтың құрылымын қарастыру көптеген этникалық және мәдени дәстүрлерді көрсетеді. Қазақстан мен Канададағы әртүрліліктің көпмәдениетті білім беруге ықпалы маңыздылардың маңыздысы. Төмендегі салыстыру бағаны (1-кесте) Қазақстан мен Канаданың көпмәдениетті білім беру қырларын идеологиялық тәсіл ретінде қарастырады. Себебі екі мемлекеттің де қуаттылығы мен қауіпсіздігі этникалық саясаттың көпмәдениетті білім беру саласымен тікелей байланысты, ал көпмәдениетті білім беруді идеологиялық құрал ретінде қолдану тәсілі ұтымды нәтиже берері анық.

1-кесте. Қазақстан мен Канаданың көпмәдениетті білім беру саласы бойынша факторлық саластырмалы бағаны

Факторлар	Қазақстан	Канада
Этникалық ерекшелік	130-дан астам ұлт	90-нан астам ұлт
Нәсілдік ерекшелік	Ішінара	Бар
Тілдік плюрализм	Үш тілді	Екі тілді
Этникалық саясат	Өзге елдердегі қандастар миграция есебінен негізгі ұлт санын көбейту	Иммигранттардың есебінен халық санын көбейту
Шоғырлану	130-дан астам ұлт	Халықтың басым көпшілігі, яғни шамамен 80 % қалалық жерлерде тұрады.
Саяси мәдениет	Халықтың жартысына жуығы, яғни 43-45 % ауылдық жерлерде тұрады.	1988 жылы мультикультурализм туралы Заң (Canadian Multiculturalis Act) бекітілді.
Орта білім беру объектісі	1995 жылдың 1-ші наурызында Қазақстан халқы Ассамблеясы құрылды. Ол Қазақстандағы барлық этностардың мүдделерін топтастырып, азаматтарды ұлтына бөлмей, құқықтары мен бостандықтарының мінсіз сақталуын қамтамасыз етеді	Халық саны 38 млн. асады. Барлық оқушы саны - 4,98 млн.
Орта білім беру мекемелерінің типтері	Халық саны 20 млн. жуық. Барлығы 7 471 мектеп бар. Барлық оқушы саны - 3,4 млн. Онда 367,7 мың педагог жұмыс істейді.	Мектептің 37-40 % мемлекет тарапынан қаржыланбайтын жеке мектептер. Жеке мектептердің жартысы діни мектептер.
Көпмәдениетті білім беру мақсаты	Мектептердің 1-2 % жеке меншік мектептер. Орта білім беретін мектептердің ешбірі діни бағытта емес.	Әр түрлі нәсілдік, этникалық және әлеуметтік-таптық топтардағы оқушылардың білім беру саласында тең мүмкіндіктерге ие болуы үшін мектеп пен өзге де білім беру мекемелерін қайта құрылымдау.
Этникалық ерекшелік	Көпмәдениетті тәрбие мен оқу мақсаттары көп сатылы, алайда көпмәдениетті тәрбие бөлігі басымдылық танытады. Көпмәдениетті білім беру үштілді білім берумен шендесе байланысқан.	90-нан астам ұлт

1-ші кестеде көрініп тұрғандай этникалық саясат және көпмәдениетті білім беру саласы бойынша Канаданың тәжірибесі озық. Себебі Канадалық көпмәдениеттілік елдегі этникалық әртүрлілікті заңдастырды. Кейбір этномәдени және конфессиялық білім беру жария репрезентацияға және өзінің ерекше өмір салтын сақтауға құқық алды. Басқаша айтқанда, өзінің мәдени және әр түрлі популяциясын тиімді реттеу мүмкіндігін табуға тырысып, канадалық мемлекет біртіндеп өзін нақты сараланған мәдениеттерді біріктіретін саяси құрылым ретінде қарастыра бастады, бірақ мозаиканы құрайтын элементтер сияқты өзінің ерекше тұтастығы

мен шекараларын сақтайтын адамдардың әртүрлі қауымдастықтары болды [7, 156-157].

Аралас этникалық және мәдени халқы бар көптеген елдерде көпмәдениетті білім берудің бір немесе бірнеше түрлері қатар жүзеге асырылады. Бұл елдердегі көпмәдениетті білім берудің әртүрлі тәсілдерін салыстыру концептуалды нақтылықтың жоқтығымен және әлеуметтік контекстегі мәдени әртүрлілікке деген көзқарастардағы айырмашылықтармен қиындай түседі. Әлемде мультикультурализм тұжырымдамалары өте көп, олар әсіресе Солтүстік Америка, Еуропа және Австралияда ерекшеленеді. Көпмәдениетті білім берудің тұжырымдамалық плюреализмі алуан түрлі тәсілдері әр қырынан қарастырады. Бұл турасында зерттеулер мен зерттеушілер тым көп. Мысалыға: Explore JSTOR, яғни JSTOR Ithaka [8] коммерциялық емес ұйымының бөлігі болып табылатын академиялық қоғамдастықтағы ғылыми деректерді сақтау және зерттеулер мен оқытудың тұрақты дамуы үшін сандық технологияларды қолдануға көмектесетін платформада «көпмәдениетті білім беру» бағыты бойынша 46 030 ғылыми деректемелер тіркелген, ал «Scopus» [9] библиографиялық және реферативтік дерекқор және ғылыми басылымдарда жарияланған мақалалардың дәйексөз келтірілуін қадағалауға арналған құралда 8351 материал тіркелген. Ресейлік «Elibrary.ru» [10] ғылыми электронды кітапханасында 13 317 ғылыми тіркелімдер бар. Осы бағыттағы қазақ тіліндегі, жалпы қазақстандық басылымдар қатары аз. Қазақстандық басылымдар кестеде көрсетілгендей көбіне көпмәдениетті тәрбие және көптілділік немесе үштілді меңгеру мәселелеріне басымдылық берген. Барлық типтегі орта білім беру салаларында көпмәдениетті білім беру міндеттелмеген, сәйкесінше мардымды нәтижелер жоқ.

Мультикультурализм – бұл керемет, нағыз бітімгершілік, достық пен татулықтың кепілі, бірақ оны дұрыс қолдану керек, әйтпесе күнделікті өмірде кездесетін әртүрлілік бізге қарсы жұмыс істей алады. Дұрыс пайдаланған кезде мультикультурализм білім беруді барлығына бай тәжірибеге айналдыруы мүмкін, бірақ дұрыс пайдаланбаған жағдайда, ол өсу үшін оған сенетін оқушыларды итермелеу қаупін тудырады. Сондықтанда көпмәдениетті білім берудің бұлжымас заңдылығы немесе классикалық үлгісі болмауы мүмкін. Ол саяси-мәдени ситуацияларға байланысты үнемі қайта қарауды, жаңартуды қажет етіп отырады. «Көпмәдениетті» деген терминнің ғылыми айналымға еніп, оның қызмет етуіне елеулі үлес қосқан американдық мультимәдени білім, 1970-1980 жылдары қолданылған, плюрализмнің риторикалық тұжырымына қарамастан, идеологиялық және символдық

тұрғыдан мәдениетаралық білімге ұқсас, 1940 жылдары плюрализм танымал мақұлдауды қолданбаған кезде қолданылған. Егер плюрализм қарапайым әртүрліліктен өзгеше болуы керек болса, онда ол топтардың жеке басын және талаптарын топ ретінде мойындауы керек. Оның орнына, көпмәдениетті білім көбінесе «жекелеген айырмашылықтар» тұжырымдамасына негізделеді, мәдениеттің политикалық емес және фрагменттелген моделін алға тартады және этникалық қақтығыстарды көзқарас тұрғысынан түсіндіруді ұсынады. Плюрализмнің жаңа модельдерінің теоретиктерін қамтитын наразылық пен қақтығысқа негізделген қозғалыс мүлдем басқа шығу тегі мен контекстінің бұрынғы қозғалысына әділ түрде сәйкес келуі мүмкін, бұл оқу және педагогикалық форманы анықтайтын шектеулер мен делдалдық тетіктердің күшін білдіреді, сонымен қатар американдық Мемлекеттік білім берудегі плюрализмнің рұқсат етілген және қол жетімді шектері тар болып қалады [11, 151].

Қазіргі таңда этникалық азшылық проблемаларын көптеген мемлекеттер «көпмәдениетті мемлекеттік саясат» ретінде қабылдауға мәжбүр. Себебі 1965 жылы 21 желтоқсанда Нью-Йоркте Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясы «Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы» халықаралық конвенция қабылдады. Қазақстан Республикасының Президенті 1998 жылы 28 маусымда «Қазақстан Республикасының Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенцияға қосылу туралы» № 245 Заңға [12] қол қойды. Мұндай мәжбүрлік мемлекеттерді, сәйкесінше адамдар арасындағы жаңа саяси-мәдени көзқарастарға алып келді. Оның нәтижесі әсіресе өнер мен саясат саласында анық байқалуда. Көпмәдениеттілік тұжырымдамасы демократиялық басқару дағдарысының шешімін ұсынуы мүмкін деп болжанады, өйткені қоғамдар бүгінде бірнеше мәдени топтардан тұрады, онда кейбір мәдени топтардың үстемдігі басқалармен дауласады. Бұл либертарлық-коммунитарлық пікірталастардың заңдылығына күмән келтіреді, өйткені «Мен» және «Мен» арасында басымдық беру мүмкін емес. Саяси теориядағы кез-келген жаттығудың негізгі мақсаты - ұжымдағы жеке тұлғаның мүдделерін қорғау, мүмкіндігінше алға жылжыту. Қазіргі уақытта азшылықтардың құқықтары мен жеке басын тану азшылықтардың да, басым мәдени топтардың да мүдделеріне сәйкес келеді деген консенсус бар. Осылайша, көпмәдениеттілік тұжырымдамасы бізге саяси тәртіптің тұрақтылығын және азаматтар арасындағы қарым-қатынасты жақсы сезінуге мүмкіндік береді, бұл демократиялық институттардың жақсы жұмыс істеуіне әкеледі.

Қорытынды

1945 жылдан бастап әлемді қайта құру демографиялық жағдайдың өсуіне әкелді. Көптеген елдерде әртүрлілік пайда болып, нәтижесінде әртүрлі құндылықтар іске қосылды. Осы тұста көпмәдениеттілік жаңа әлеуметтік әртүрлілікке философиялық пікірталастар мен стратегиялар арқылы саяси әрі заңды жауап ретінде пайда болды. Соған сәйкес иммиграция, ұлттық азшылықтар, байырғы немесе негізгі халықтар, бірегейлік саясаты, ұлттық мемлекет, құрылыс, либералды-демократиялық азаматтық, конституционализм, ұлтшылдық, жаһандану, деколонизация, мемлекеттің рөлі, толеранттылық шектері және әлеуметтік теория мен тәжірибе сынды бірқатар проблемалар қатар бас көтерді.

Жер планетасы – адамзаттың ортақ үйі, тіршілік мекені. Адамзат жер бетінде пайда болып, саналы әрекет еткелі бері өзін-өзі ұлт, ұлыс, нәсіл, мемлекет ретінде сақтауға тырысып келеді. Алайда адамзат үшін бұл оңай жол болмады, көптеген қателіктер орын алды. Қателіктер жауыздықпен, қантөгістермен, түрлі тектегі жазалармен көрініс тауып отырды. Адамзаттың ой-өрісінің жетілуіне қарай қателіктер мойындалып, олардың орнын толықтыру мен алдағы уақытта оған жол бермеу мәселесі үнемі өзекті болды. Осы себепті жер бетіндегі барлық адамдарды ұлты мен ұлысына, тілі мен нәсіліне қарамастан олардың ортақ мәселелерін оңтайлы шешу мақсатында дүниежүзілік ұйымдар құрылды. Солардың бірі ретінде Біріккен Ұлттар Ұйымын атауға болады. Аталмыш ұйым қабылдаған «Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы» халықаралық конвенция көпмәдениетті білім беру мәселесінің өткірленіп, даму жолына қойылуына тікелей ықпал етті.

Ұлтаралық татулық пен достық – қазақстандық саяси мәдениеттің басты белгілерінің бірі болса, *көпмәдениеттілік* - канадалық саяси мәдениеттің басты белгілерінің бірі. Аталмыш екі саяси мәдениеттің өсу және даму көрсеткіштері жоғарылап келеді. Сценарийлік өсу болжамдарын екі елдің көпмәдениетті білім беру саласының дамуын болжау үшін оған ықпал ететін факторлар мен үрдістерді шартты түрде үшке бөліп қарастыруға болады: *белсенді, негізгі және енжар* даму сценарийлері.

Даму сценарийлерін қалыптастыру үшін негізгі факторлар ретінде дүниежүзіндегі саяси-әлеуметтік ахуалға назар аударылып, әлемдік деңгейдегі көпмәдениетті білім берудің этикалық сипаты мен даму үрдістері қабылданады, этникалық топтардың эмиграциясы мен иммиграциясы сараланады.

Белсенді сценарий ретінде әлем халықтарының толеранттық үдемелі дамуын ұсынуға болады. Себебі көпмәдениетті білім беру және оның

қоғамдық санада тұрақтану процесі толеранттық көзқарастардың қалыпты қалыптасыуынан белгі береді.

Негізгі сценарий бойынша әлем халықтары адамзаттық ассимиляцияны мойындай отырып, әр ұлттың бірегейлігін сақтау түсінігін біртіндеп арттыруды көздейді.

Енжар сценарий мемлекетішілік немесе әлемдік деңгейдегі ірілі-ұсақты ұлтаралық конфликттердің болуымен және осыған орай, ел тұстағына сызат түсу әрекетімен сипатталады. Алайда, әлем халықтарының тарихында жалпыадамзаттық құндылық пен толеранттық-бұқаралық сананың орнықпағанын куәландыратын дәлелдер жеткілікті. Әлемдік тәжірибеге сүйенсек, белсенді және негізгі сценарийлер саяси-экономикалық тұрғыдан да ынталандырылады. Мемлекеттегі көпмәдениетті білім беру жүйесі оның қауіпсіздігі мен тұрақтылығын қамтамасыз ететін идеологиялық тәсіл ретінде жұмыс істей алады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Этносаясат негіздері және қазақстандық біртектіліктің қалыптасуы. Оқу құралы / Башмаков А.А., Илиясова Г.Т., Қозыбаева М.М., Маслов Х.Б. – Астана: «Нұр Отан» партиясының Саяси менеджмент мектебі, 2017 – 121 б.
2. Canada-Kazakhstan relations // URL:<https://www.canadainternational>. (қаралған күні: 21.08.2022.)
3. Негізгі әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштер // URL:<https://stat.gov.kz/>. (қаралған күні: 21.08.2021 ж.)
4. Canada Population Estimator // URL:<https://worldpopulationreview.com>. (қаралған күні: 21.08.2021.)
5. Перепись населения 2009 // URL:https://stat.gov.kz/for_users/national/2020
6. Санақ: Қазақстан халқы 19,1 млн адамға жетті, қазақтардың үлесі – 70 пайыз. 8.12.2021 жыл, 10:49 // URL:<https://www.azattyq.org/a/31599003.html>. (қаралған күні: 10.01.2022.)
7. Веретевская А.В. Канадский мультикультурализм. Исторический аспект / А.В.Веретевская // Вестник РГГУ. Серия: Политология. История. Международные отношения. Зарубежное регионоведение. Востоковедение. 2012. №19 (99). – С. 147-159.
8. URL:<https://www.jstor.org/action/doBasicSearch?Query=multicultural+education&so=rel>. (қаралған күні: 10.01.2022)
9. URL:<https://www.scopus.com/results/results.uri?multicultural+education&sid>. (қаралған күні: 10.01.2022.)
10. URL:https://elibrary.ru/query_results.asp. (қаралған күні: 10.01.2022.)
11. Michael R. Olneck. The Recurring Dream: Symbolism and Ideology in Intercultural and Multicultural Education. American Journal of Education. Vol. 98, No. 2 (Feb., 1990), pp. 147-174 (28 pages)
12. «Қазақстан Республикасының Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенцияға қосылу туралы» №245 Заңы // URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/>. (қаралған күні: 10.01.2022.)

REFERENCES:

1. Etnosaiasat negizderi jáne qazaqstandyq birtektilikin qalyptasuy [Fundamentals of ethnopolitics and formation of Kazakhstan's identity]. Oqu quraly/ Bashmakov A.A., Iliasova G.T., Qozybaeva M.M., Maslov H.B. – Astana: «Nur Otan» partiasynyń Saıası menedjment mektebi, 2017 – 121 b.
2. Canada - Kazakhstan relations // URL:<https://www.canadainternational.com>. (accessed: 21.08.2021).
3. Negizgi aleumettik-ekonomıkalyq korsetkishter [Main socio-economic indicators]. URL:<https://stat.gov.kz/>. (accessed: 21.08.2021)
4. Canada Population Estimator // URL:<https://worldpopulationreview.com>. (accessed: 21.08.2021).
5. Perepis' naseleniya 2009 [Population census 2009] // URL:https://stat.gov.kz/for_users/national/2020. (accessed: 10.01.2022)
6. Sanaq: Qazaqstan halqy 19,1 mln adamǵa jetti, qazaqtardyn ulesi – 70 pıyız [Census: the population of Kazakhstan reached 19.1 million people, the share of Kazakhs – 70%.] 8.12.2021., 10:49. <https://www.azattyq.org/a/31599003.html>. (accessed: 10.01.2022)
7. Veretevskaya A.V. Kanadskij mul'tikul'turalizm. Istoricheskij aspekt [Canadian multiculturalism. Historical aspect] / A.V. Veretevskaya // Vestnik RGGU. Seriya: Politologiya. Istoriya. Mezhdunarodnye otnosheniya. Zarubezhnoe regionovedenie. Vostokovedenie.2012. №19 (99). – С. 147-159.
8. URL:<https://www.jstor.org/action/doBasicSearch?Query=multicultural+education&so=rel>. (accessed: 10.01.2022)
9. URL:<https://www.scopus.com/results/results.uri?multicultural+education&sid>. (accessed: 10.01.2022)
10. URL:https://elibrary.ru/query_results.asp. (Date of request 10.01.2022)
11. Michael R. Olneck. The Recurring Dream: Symbolism and Ideology in Intercultural and Multicultural Education. American Journal of Education. Vol. 98, No. 2 (Feb., 1990), pp. 147-174 (28 pages)
12. «Qazaqstan Respýblikasynyń Násildik kemsitýshiliktiń barlyq nysandaryn joıy týraly halyqaralyq konvensiıaǵa qosylý týraly» №245 Zańy [«International Convention on the elimination of all forms of racial discrimination of the Republic of Kazakhstan» Law No. 245 « on accession to the convention] // URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/> (accessed: 10.01.2022)